

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН,
ОБТЯЖЕНИХ СТАРОПРОМИСЛОВИМ ВИРОБНИЦТВОМ

Таранич О.В., доцент кафедри менеджменту Донецького національного університету МОНМС України

Актуальність. Проблема розвитку старопромислових регіонів не є новою в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених. Проте питома вага досліджень припадає на технологічні й економічні аспекти, залишаючи поза увагою соціальні аспекти розвитку старопромислових регіонів. В історичному аспекті вони слугували локомотивами зростання високорозвинених економік світу в 60-80-і рр., в теперішній час наслідують економіку як високорозвинених країн, так і тих, що розвиваються. В Україні до старопромислових належать Донецька, Луганська, Запорозька, Дніпропетровська області, де історично було сформовано спочатку потужний вуглевидобувний комплекс, потім металообробну промисловість, орієнтовану на комплексне обслуговування потреб колишнього СРСР. Сьогодні така структура промисловості старопромислових регіонів України не є ефективною як з позицій якості продукції, що випускається, структури попиту світового ринку, так і кінцевої прибутковості, тому що експортується продукція низьких технологічних укладів, з невеликою доданою вартістю [1].

В період кінця 1970-х – початку 1980-х рр. загострилися протиріччя післяіндустріального розвитку старопромислових регіонів, що проявилися в посиленні разом з позитивними (різке зростання продуктивних сил, поліпшення матеріального становища населення), негативних його наслідків (ріст кількості стресових ситуацій погіршення стану довкілля тощо). У зв'язку з цим «якість життя» стала новим показником громадського добробуту, а його дослідження — однією з галузей наукового знання, що динамічно розвивається.

Аналіз досліджень і публікацій. Найбільший вклад у формування сучасного розуміння якості життя внесли А. Пигу, В. Парето, Э. Дюркгейм, М. Вебер, Э. Мейо, А. Маслоу, Ф. Герцберг. Їх підходи базувалися на вченнях кінця XVIII ст., обумовлених розвитком політичної економії, та дослідженнями П. Буагильбера, І.Т. Посошкова, А. Тюрго, А. Смита, С. Сисмонді, Ж.Б. Сея, А. Курно, Дж. Кларка.

Перші дискусії з визначення поняття «якість життя» розгорнулися в 60-70-і рр. XX ст. у зв'язку з переходом до постіндустріальної стадії розвитку розвинених країн і усвідомленням суспільством глобальних проблем сучасності (роботи Дж. Гелберта, М. Форрестера, Д. Рисмена).

А.І. Субетто визначає якість життя як систему якостей духовних, матеріальних, соціокультурних, екологічних і демографічних компонентів життя. У цій системі виявляється рівень реалізації родових сил людини, творчий сенс його життя.

Ціль — розкрити вплив економічної категорії «якість життя населення» на формування міжнародної конкурентоспроможності країн зі старопромисловим виробництвом.

Результати. Значні зміни в уявленнях про якість життя розвивалися в Європі під впливом першої промислової революції, нових економічних і соціальних ідей.

З'явившись на заході, поняття «якість життя» пройшло декілька періодів свого розвитку: від публіцистичного терміну у кінці 50-х рр. XX ст. до наукової соціологічної категорії на початку 1970-х років, що виражає якісну своєрідність характеристик умов життя індивідів.

Відмітимо, що західні дослідники віддавали перевагу суб'єктивним моментам якості життя, тоді як представники країн соціалізму схилилися до переважання громадського над особовим.

Останніми роками категорія «якість життя» зайняла в громадському науковому обороті міцне положення і стає одним з найбільш актуальних напрямів наукових досліджень, основною метою соціально-економічного розвитку суспільства. Категорія якості стає символом прогресу і виживання цивілізації. При цьому відбувається подолання традиційних уявлень про якість товару, якість праці, якість роботи і якість продукції, широко використовуються в системах управління якістю. З'являються поняття якості людини, якості життя, якості суспільного інтелекту, якості управління, якості системи «людина-техніка», якості інформації.

Серед вітчизняних і зарубіжних учених немає єдиної позиції відносно суті поняття «якість життя», а також відносно його структури і способів виміру.

У теперішній час в післяіндустріальних країнах до критеріїв якісного життя відносять: 1) відсутність знедолених людей; 2) наявність середнього класу з досить високим рівнем життя; 3) надання державних соціальних гарантій населенню, зокрема, безкоштовна медична допомога освіта, соціальне житло, гідні пенсії, дитячі посібники тощо; 4) відсутність різкої диференціації прибутків різних верств населення; 5) гідна і адекватна оплата праці, гідні права на працю; 6) наявність ефективних партнерських форм взаємодії влади і суспільства.

Для більшості індустріальних країн, для яких є характерним наявність старопромислових регіонів, такі показники соціально-економічного розвитку плануються до впровадження через 5-15 років, щоб у майбутньому визначити їх міжнародну конкурентоспроможність.

Центральними завданнями в забезпеченні якості життя відповідно до рекомендацій ООН проголошуються: а) забезпечення фізичного і морального здоров'я суспільства; б) забезпечення якісними товарами; в) охорона довкілля; г) збільшення витрат на підтримку ресурсного потенціалу країни.

Якість життя як система включає в себе якість людини, якість освіти, якість культури, якість середовища проживання (екології), якість соціальної, економічної і політичної організації суспільства.

У міжнародній статистичній практиці комплексний індекс одним з перших (у 1970 р.) запропонував Дослідницький Інститут Соціального Розвитку ООН. Цей індекс дістав назву «Індекс соціального розвитку» і включав 16 найважливіших (9 соціальних і 7 економічних) взаємозалежних показників. У другій половині 1980-х рр. ООН в якості узагальнюючого показника якості життя населення (частковим аналогом індексу якості життя) був запропонований індекс людського розвитку (human development indicator — HDI) або, в іншому перекладі, індекс розвитку людського потенціалу, вживаний ООН з 1990 року. Ця концепція містить наступні базові принципи розвитку людського потенціалу: зростаюча тривалість життя; захворюваність, що знижується, разом з адекватним і доступним за цінами медичним обслуговуванням; особиста безпека; зростаючі можливості здобуття освіти і рівень відтворення населення; рівні права на соціальну підтримку і доступ до соціальних благ; сприятливий стан довкілля з рівнем забруднення, що знижується; можливість працювати по найму за гідну винагороду; економічна безпека громадян, соціальних груп, місцевих співтовариств.

В якості головних індикаторів використовуються: очікувана тривалість життя, рівень освіти і купівельна спроможність населення.

Американська некомерційна організація «Комітет з демографічної кризи» проводить дослідження якості життя в 10 найбільших містах світу за 10 показниками: вартість харчування, житлові умови, якість житла, зв'язок, освіта, охорона здоров'я, тиша, вуличний рух, чистота повітря, громадська безпека.

За даними 1990 року, найкращими для життя за всіма показниками виявилися Мельбурн, Монреаль, Сіетл-Такома, які набрали в сумі 86 балів і більше. Досить високі оцінки отримали Москва (64), Санкт-Петербург (62), Київ (74).

Міжнародна конкурентоспроможність країн є контрольним показником, що визначає розвиток національних економік у світовій системі господарювання. Об'єктом обліку та контролю є економічна та соціальна сфера. Системна економічна криза, що охоплює світову економіку, суттєвим чином впливає на рейтингові показники країн, розвиток і конкурентоспроможність яких базується на факторах підвищення ефективності, до яких належить Україна (за методологією ВЕФ). У період з 2007 до 2010 років індекс GCI України знизився з 73 до 89 місця у рейтингу, після 2011 зростав з 82 до 73 (табл. 1) у звіті за 2012-13рр.

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

Таблиця 1

Порівняння міжнародної конкурентоспроможності України та провідних країн світу з показником якості життя населення

Країна	Звіт про глобальну конкурентоспроможність ВЕФ (The Global Competitiveness Report), GCI [2]						Звіт про розвиток людини ООН (Human Development Report), HDI [3]			
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2006	2007	2010	2011
Кількість країн	131	134	133	139	142	144	182	182	187	187
Норвегія	16	15	14	14	16	15	1	1	1	1
Швейцарія	2	2	1	1	1	1	9	9	13	11
Сінгапур	7	5	3	3	2	2	24	23	27	26
Швеція	4	4	4	2	3	4	6	7	9	10
Фінляндія	6	6	6	7	4	3	13	12	16	22
США	1	1	2	4	5	7	12	13	4	4
Німеччина	5	7	7	5	6	6	22	22	10	9
Японія	8	9	8	6	9	10	10	10	11	12
Франція	18	16	16	15	18	21	11	8	14	20
Китай	34	30	29	27	26	29	99	92	89	101
Росія	58	51	63	63	66	67	73	71	65	66
Україна	73	72	82	89	82	73	84	85	79	75

За оцінками ВЕФ, Україна відноситься до країн, які знаходяться на другій стадії економічного зростання, розвиток і конкурентоспроможність яких базується на факторах підвищення ефективності, і в яких обсяг ВВП на душу населення становить від 3 до 9 тис. дол. США (Україна за підсумками 2007 року подолати межу 3 тис. дол. США / на душу населення).

Таким чином, у стратегії зростання міжнародної конкурентоспроможності країн в умовах світової фінансової кризи акценти можна змістити з економічної сфери (що знаходиться у більшій стагнації) на соціальну, підтримка якої є необхідним фактором розвитку малого бізнесу та становлення середнього класу країн з транзитивною економікою та таких, що отримали, як Україна, статусу ринкових. У контексті розвитку старопромислових регіонів України якість життя і людського капіталу є головним важелем соціального відтворення.

Оцінка відтворення людського капіталу в Україні має незадовільний рівень. Практично усі параметри, що відбивають якість і характер відтворення людського капіталу, відстають від сучасних вимог, причому говорити про їх можливий стабільний ріст навряд чи можливо.

Аналіз динаміки показників здоров'я і демографії, зайнятості, рівня і якості життя, в Україні дозволяє зробити висновок про недосконалість державних заходів, що приймаються, із забезпечення розширеного відтворення людського капіталу. Йдеться, передусім, про те, що позитивні тенденції у сфері відтворення людського капіталу свідчать про його кількісне збільшення (приплив мігрантів, поява природного приросту населення) при збереженні стійкої тенденції до зниження його якісних показників (падіння показників здоров'я і тривалості життя населення, старіння населення, "відтік" високоосвічених громадян).

Основними негативними чинниками, які негативно впливають на відтворення людського капіталу найближчим часом, буде збільшення соціальної диференціації населення, фактичний перекид освіти і медичної допомоги на платну основу і зниження їх якості, незадовільний рівень пенсійного забезпечення і недостатні темпи росту заробітної платні, передусім у бюджетній сфері. Особливою проблемою є падіння якості життя в сільській місцевості і в малих містах з містоутворюючими підприємствами.

В той же час досить високий освітній потенціал населення, престижність освіти і наукової діяльності в суспільстві створюють позитивні передумови для відтворення людського капіталу.

З аналізу цих причин слід виходити у формуванні і проведенні адекватної нинішнім умовам економічної політики, яка має бути спрямована на створення нової моделі розвитку і сприяти активному відтворенню людського капіталу в країні. При проведенні такої політики державою необхідно враховувати зовнішні і внутрішні комплекси чинників, які протидіють або сприяють соціально-економічному розвитку. У цих умовах для української економіки пріоритетним завданням виступає проведення такої економічної політики, яка буде орієнтована на досягнення високих темпів інтенсивного економічного розвитку і забезпечить на його основі високий рівень добробуту населення. Це сприятиме підвищенню якісного рівня людського капіталу в суспільстві і його розширеному відтворенню, виступаючому базисом подальшого розвитку нової економіки.

Одним з ключових завдань, які покликана вирішувати держава при розгляді проблеми забезпечення розширеного відтворення людського капіталу, є забезпечення конкурентоспроможності країни в питаннях формування такого рівня і якості життя населення, створенні умов для самореалізації людини, які дозволили б не лише утримати національний людський капітал в країні, але і сприяли його розвитку, підвищенню його якості.

В умовах побудови постіндустріального суспільства якісне відтворення людського капіталу сприятиме забезпеченню реалізації національних інтересів і підвищенню конкурентоспроможності економіки за допомогою розвитку наукової й інноваційної діяльності, забезпечення ефективної зайнятості, підвищенню рівня економічної культури населення.

Формування такої моделі соціально-економічного розвитку сприятиме досягненню високих показників у сфері відтворення людського капіталу і повноти реалізації національно-державних економічних інтересів. Виходячи з вищесказаного, можна відмітити, що саме посилення соціальної складової у рамках реалізації державної політики є ключовим чинником відтворення людського капіталу в умовах становлення постіндустріального соціуму, оскільки в умовах розвитку сучасного суспільства відбувається соціалізація економічної політики, формується її спрямованість на забезпечення високого рівня і якості життя, якості людського капіталу.

Аналіз закордонного досвіду щодо зростання міжнародної конкурентоспроможності країн шляхом підвищення якості життя населення має ряд напрямів. Обтяження індустріальних економік старопромисловим виробництвом ускладнює їх соціально-економічний розвиток, тому проблема зростання їх міжнародної конкурентоспроможності повинна вирішуватись з урахуванням змін акцентів територіального розміщення виробничих сил з природних до людських ресурсів. В умовах економіки знань, що активно формується у світовому господарстві, кваліфікація персоналу та соціальне оточення поступово стають головними факторами виробництва, поруч з інформацією, технологіями та капіталом.

Розглянемо напрямки зростання міжнародної конкурентоспроможності країн з урахуванням якості життя населення більш докладно.

По-перше, формування інституту інвестицій у людський капітал, що поверне популярність до робочих професій, які забезпечують технологічні новачки та розвиток нових високих технологій. Це є можливим шляхом створення наукомістких промислових кластерів як у перспективних галузях промисловості (нанотехнології, біоінженерія, штучний інтелект, робототехніка, енергозбереження та когенерація енергії, термобудівництво), так і на територіях пріоритетного розвитку, у т.ч. в депресивних, старопромислових регіонах: сільське господарство, легка промисловість (модні та спеціальні види одягу), гірські машини для безлюдного видобутку корисних копалин,

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

біофільтрація промислових викидів і переробка відходів.

По-друге, гармонізація економічних інтересів між соціальними класами стосовно рівня доходів і соціального захисту населення, у т.ч. із розвитку середнього класу як гаранта соціально-економічної стабільності у суспільстві.

По-третє, підвищення рівня економічної свободи промисловців і підприємців у розвитку середнього та малого бізнесу, які знижують рівень безробіття та полегшують уряду виконання координуючих, соціальних і фінансових функцій.

По-четверте, розвиток системи професійної та вищої освіти, у т.ч. навчання за кордоном за спеціальностями, оволодіння якими сприятиме технологічному прориву, поширенню нових технологій і виробництв, орієнтованих на експорт.

Таким чином, в умовах світової фінансової кризи відбувається зниження міжнародної конкурентоспроможності країн, економіка яких обтяжена старопромисловим виробництвом низьких технологічних укладів і не є самодостатньою — залежить від сировинного експорту продукції та не має власних високотехнологічних виробництв. Це відбувається за рахунок зниження економічної складової міжнародної конкурентоспроможності країн.

Структурні зрушення у міжнародній конкурентоспроможності країн відбуваються досить повільно, але впливають на результуючий показник GCI більш вагомим, ніж економічна складова — перші місця у рейтингу ВЕФ займають країни світу з найвищим рівнем життя, в яких показники якості життя населення є об'єктом цільового планування та контролю з боку держави.

Висновки. Формування економіки знань у світовому господарстві визначає зміну стратегії управління міжнародною конкурентоспроможністю країн. Перехід до стадії післяіндустріального розвитку провідних країн світу вимагає конверсії старопромислових виробництв, яким обтяжені у теперішній час сучасні індустріальні країни, що експортують товари замість експорту послуг, за структурою в експорті переважає сировинна складова з низькою доданою вартістю, що замикає інвестиційне коло розвитку старопромислових регіонів, яким бракує власних коштів. Імперативом їх розвитку в сучасних умовах має бути управління соціальним капіталом, що має довгостроковий характер. Показники якості життя населення та його складові необхідно включати до державних стратегічних програм розвитку одночасно зі складовими індексу міжнародної конкурентоспроможності та контролювати з боку урядових структур та громадських організацій. Стратегія соціально-економічного розвитку старопромислових регіонів повинна спиратись на середній клас, розвиток інформаційних технологій, підтримку підприємництва для поступового розгортання виробництв високих технологічних укладів на базі традиційних виробництв.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Таранич О.В. Формування міжнародної конкурентоспроможності країн в рамках ЧЕС і ГУАМ / О.В. Таранич, А.В. Таранич // Проблеми и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. Сб. научн. трудов. – Одеса-Севастополь-Донецк: ДонНУ, РФ НИСИ в г. Донецке, 2011. – 846 с. – С. 684-689.
2. The Global Competitiveness Report 2011-2012. World Economic Forum, 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gcr.weforum.org>.
3. Human Development Report. HDR — United Nations Development Program. N.Y., 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.undp.org>.

РЕЗЮМЕ

Розкрито вплив економічної категорії «якість життя населення» на формування міжнародної конкурентоспроможності країн зі старопромисловим виробництвом. Досліджено зміну стратегії управління міжнародною конкурентоспроможністю країн у зв'язку з формуванням економіки знань у світовому господарстві. Управління соціальним капіталом визначено імперативом розвитку старопромислових регіонів. Стратегія соціально-економічного розвитку старопромислових регіонів повинна спиратись на середній клас, розвиток інформаційних технологій, підтримку підприємництва для поступового розгортання виробництв високих технологічних укладів на базі традиційних виробництв.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність країн, якість життя населення, соціальний капітал, старопромислові регіони, технологічні уклади.

РЕЗЮМЕ

Раскрыто влияние экономической категория «качество жизни населения» на формирование международной конкурентоспособности стран со старопромышленным производством. Исследовано изменение стратегии управления международной конкурентоспособностью стран в связи с формированием экономики знаний в мировом хозяйстве. Управление социальным капиталом определено императивом развития старопромышленных регионов. Стратегия социально-экономического развития старопромышленных регионов должна опираться на средний класс, развитие информационных технологий, поддержку предпринимательства для постепенного развертывания производств высоких технологических укладов на базе традиционных производств.

Ключевые слова: международная конкурентоспособность страны, качество жизни населения, социальный капитал, старопромышленные регионы, технологические уклады.

SUMMARY

The influence of the economic category of «quality of life of the population» on the formation of the international competitiveness of countries with старопромисловим production. Authors studied the change management strategy of the international competitiveness of the countries in connection with the formation of knowledge economy in the global economy. The management of social capital is defined by the imperative of development of historical industrial regions. The strategy of social-economic development of the historical industrial regions should be based on the middle class, the development of information technologies, business support for the progressive deployment of production of high-technological structures on the basis of traditional manufacturing.

Keywords: international competitiveness of the country, the quality of life of the population, social capital, historical industrial regions, technological modes.

ІНТЕГРАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ У СВІТОВУ ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Тарасова О.В., старший викладач кафедри обліку і аудита Донецького державного університету управління

Постановка проблеми. Глобалізація є головним чинником інтеграції національної банківської системи у світову фінансову систему за допомогою посилення інтеграції її окремих банківських інститутів. Основною причиною інтеграції банківських інститутів у світову фінансову систему є потреба клієнтів у банківському обслуговуванні їх зовнішньоекономічної діяльності, що виникла в результаті глобалізації світової економіки. Саме в умовах глобалізації світової економіки транснаціоналізація бізнесу й активний вихід компаній за національні кордони в пошуках нових ринків збуту виробленої продукції та здійснення перспективних інвестицій у зарубіжних країнах набуває масштабного характеру. Ключова роль у здійсненні даної стратегії належить міжнародній банківській діяльності, яка за допомогою властивих їй форм забезпечує супровід і реалізацію зазначених напрямів.